

TOIVO TARVAS

HUONOSTI HIRTETTY

Kertomuksia 1630-luvun Helsingistä

HUONOSTI HIRTETTY

TOIVO TARVAS

HUONOSTI HIRTETTY

Kertomuksia 1630-luvun Helsingistä

Esipuhe ja toimitus

Juha Järvelä

Novellit ovat ilmestyneet alunperin aikakauslehdissä:

Huonosti hirtetty – *Kotoa ja kaukaa* 18/1925.

Kuninkaan hopeahaarikka – *Kotoa ja kaukaa* 42/1926.

Haavakuume – *Kotoa ja kaukaa* 46/1926.

Pitkän-Pirkon pahat työt – *Maailma* 22/1926.

Kansikuva: Rudolf Åkerblom, Helsingin kaupunginmuseo.

Esipuhe © 2025 Juha Järvelä

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa.

ISBN: 978-952-80-9669-6

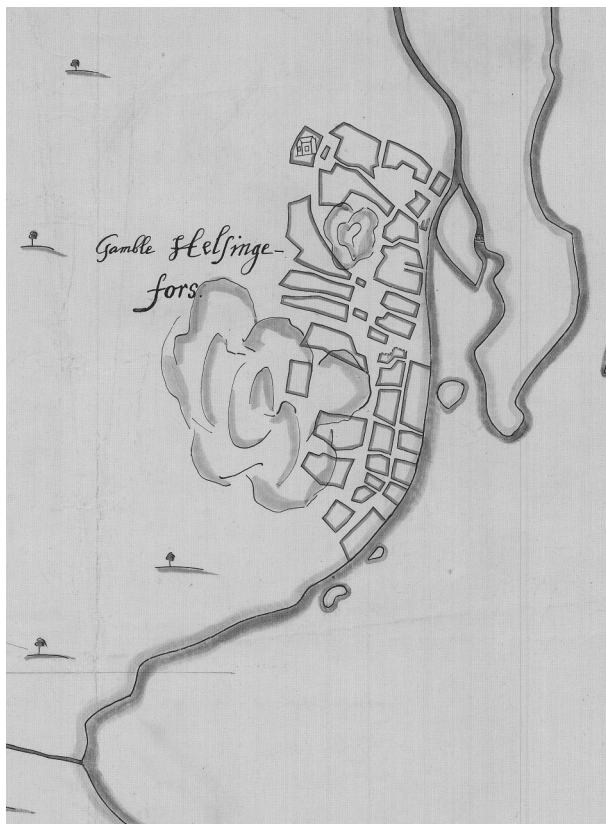
Juha Järvelä

Toivo Tarvaksen ajankuvat vanhasta Helsingistä

Kirjailija Toivo Tarvas (1883–1937) on nykyään tunnetuin oman aikansa Helsingin kuvaajana. *Häviävää Helsingiä* -teos on säilyttänyt asemansa 1900-luvun alun kaupunkikuvauksena. Kirjailija oli myös ensimmäisiä Stadin slangin käyttäjiä kaunokirjallisuudessa. Tarvaksen esikoisteos, *Legendoja*, oli ilmestynyt jo vuonna 1908, mutta kirjailijantyön keskeinen vaihe alkoi vasta 1916 romaanin *Eri tasoilta* ilmestyessä. Sitä seurasi vuosina 1916–1920 kaksi romaania, kolme Helsingin novellien kokoelmaa, yksi viihderomaani ja salapoliisiromaani. Osa julkaistiin omalla nimellä, osa salanimillä. Tuotteliasta vaihetta seurasi vaikeneminen kirjailijana. Taustalla oli

siirtyminen muihin töihin, ensiksi vakuutusyhtiön palvelukseen ja sitten kirjakauppa-alalle. Voimia vei myös sairastuminen keuhkotuberkuloosiin. Kirjallinen työ näkyi vain yksittäisinä runoina ja novelleina eri lehdissä. Kirjoittamista hän ei toki ollut jättänyt. Esimerkiksi vuonna 1922 hän tarjosi Otavalle kevyttä romaania *Anoppini Amanda ja minä*, jonka yhtiön kirjallinen johtaja Ilmari Ahma hylkäsi.

Kotikaupunki Helsinki säilyi Tarvakselle rakkaana aiheena. Vuosina 1925-1926 aikakauslehdissä *Kotoa ja kaukaa* sekä *Maailma* ilmestyi neljän 1630-luvun Helsinkiin sijoittuvan tarinan sarja. Niiden tapahtumapaikkana oli vanha, Vantaanjoen suuhun vuonna 1550 perustettu kaupunki eli nykyinen Vanhakaupunki. Se ei ollut mikään suurkaupunki. Kokonaisväkiluku oli vuonna 1635 arviolta 659 henkeä. Elämää alueella oli toki tätä enemmän. Vuoden 1638 laskennan perusteella tiedetään kaupungin porvareilla olleen 27 hevosta, 86 lehmää, 34 lammasta ja viisi sikaa. Tarvas sijoitti tarinansa vanhan Helsingin viimeisiin hetkiin. Syksyllä 1640 tehtiin päätös kaupungin siirtämisestä uuteen paikkaan, Vironniemelle.

Vanha Helsinki vuonna 1645. Yksityiskohta kartasta *Charta Öfr Gambla Och Nya Helsingfors Varande Ägor* (1645). Vuodelta 1909 oleva jäljennös Tukholman valtionarkistossa säilytettävästä alkuperäisestä. Kuva: Helsingin kaupunginarkisto

1640-luvulla siis alkoi kaupunkilaisten muutto uuteen kaupunkiin. Sitä ei toteutettu pakkomuuttona vaan vanhan kaupungin väestö sai jäädä paikalleen ja haluttomuus muuttaa uuteen paikkaan hidasti uuden kaupungin kehitystä. Hiljalleen porvarit kuitenkin jättivät vanhan kaupunkialueen, jonne jäi muun muassa kaupungin mylly ja hospitaali. Sen sijaan esimerkiksi kirkon esineistö siirrettiin uuteen kaupunkiin.

Myöhemmin Tarvaksella oli työn alla – tai ainakin ajatuksissa – laajentaa vanhaan Helsinkiin sijoittuvat tarinat kokonaiseksi kirjaksi. Kun hän jäi syksyllä 1930 työttömäksi Suomalaisen Kirjakaupan ulkomaisen kirjallisuuden osastonjohtajan tehtävästä, hän paneutui innostuneesti taas kirjallisiin töihin. Suunnitelmistaan hän kertoi kirjeessään ystävälleen, jyvaskyläläisen kustantamon Gummeruksen kirjalliselle johtajalle Martti Raitiolle 8.4.1931:

Seuraava teokseni taitaakin tulla novellikokoelma »Niin elettiin ennen meillä». Se käsittelee romanttisia ajankuvia »Gamble Helsingfors’ista» eli siis Vanhasta kaupungista. Olen tutkinut ja toukkaillut

muinaisuuden lähteitä, joiden nojalla voimen kirjoittaa Helsingistä hiukan toisin kuin esim. »Helsingiläisiä» ja »Kadun lapsia». Ote ja tunnelma tulee olemaan toinen. Kuten muistanet, on minulla kerättyä yhtä ja toista vanhaa rojua heleästi Helsingistämme, ja vanha rakkauteni alkaa versota näin keväällä, vaikka onkin kaikkea muuta kuin keväistä, No, katsotaan nyt sitten. Mitä ajattelee Veli? Muutamia minulla jo on valmiina entuudestaan »Huonosti hirtetty», »Kuninkaan hopeahaarikka», »Haavakuume» ja »Pitkän Pirkon pillat».

Raitio oli toiminut Tarvaksen kustantajana jo vuosina 1918-1920, jolloin hänen johtamansa Kustannusosakeyhtiö Ahjo oli julkaissut muun muassa kirjeessä mainitut teokset *Helsingiläisiä* ja *Kadun lapsia*. Gummeruksella Raitio ehti ottaa vastaan Tarvaksen nuortenkirjan *Tomin tarina* (1931), jota seurasi samalta kustantajalta nuortenromaani *Karkuri* (1932). Teoksista rahantarpeessa ollut kirjailija sai ennakkopalkkioita vekseleinä, jotka tuottivat hänelle korkotappioita.

Oliko Raitio kiinnostunut Helsinki-novel-
lien kokoelmasta? Arkistosta ei löydy vastausta.
Joka tapauksessa Raitio kuoli alle kahden viikon
päästä kirjeen kirjoittamisesta. 45-vuotias Raitio
menehtyi pitkälliseen sairauteen 19.4.1931. Tar-
vas kirjoitti »Frate Martinosta» muistokirjoi-
tuksessa: »On vaikea ajatella, että yhtäkkiä,
käsityksemme mukaan liian varhain, olemme
tulleet yhtä todellista ystävää köyhemmiksi.»

Ystävän kuolema saattoi viedä mukanaan
myös suunnitelman uudesta novellikokoelmasta.
Kirjeissään Raitiolle hän esitteli useita kirjallisia
suunnitelmia, jotka eivät julkaistuiksi teoksiksi
asti päätyneet. Tarvas mainitsi esimerkiksi
suunnittelemansa muistelmateoksensa kohdalla,
että »serkkuni poika Mika W. oli suorastaan
ihastunut ideastani.» Mika Waltarin omiin
muistelmiin jäi Tarvaksesta maininta, että »niin
kuin vanhan ajan herrasmies hän teki vierailun
ensimmäiseen kotiimme melko pian mentyäm-
me naimisiin.» Tällä vierailulla on saatettu
muistelmajaatuksistakin puhua, koska Waltari
oli avioitunut 8.3.1931. Vanhan ajan herrasmies
Tarvas oli Waltaria 25 vuotta vanhempi, suurin
piirtein Waltarin isävainajan ikäluokkaa.

Toivo Tarvas julkaisi vielä 1930-luvulla no-
velleja eri lehdissä, mutta valitettavasti niissä ei

Toivo Tarvas herättää 1630-luvun Helsingin eloon

Toivo Tarvas (1883-1937) tunnetaan nykyään parhaiten 1900-luvun alun Helsingin kuvaajana, joka oli ensimmäisiä Stadin slangin käyttäjiä kirjallisuudessa. 1920-luvun puolivälissä hän paneutui kotikaupunkinsa vanhimpaan historiaan ja kirjoitti sarjan novelleja, jotka sijoittuvat 1630-luvun Helsinkiin. Tarvaksen 'Det Gamble Helsingefors' sijaitsi Vantaanjoen suulla, nykyisen Vanhankaupungin alueella. Nyt nämä tarinat, joissa käydään torilla ja hirttopaikalla, satamassa ja 'Kirjavan koiran' kapakassa, ilmestyvät ensimmäistä kertaa kirjan kansien välissä. Teoksen esipuheessa historiantutkija Juha Järvelä taustoittaa tarinoita ja sijoittaa tapahtumapaikkoja nykyisen Vanhankaupungin alueelle.

